

potencjalnie zawarte w tekście przerwy i tempa upływu poszczególnych scen; zdawać sobie sprawę z umowności scenicznego działania się. Specyfikę analizy opowiadań czy powieści określa obecność narratora i w konsekwencji — ich narracyjny charakter. Tutaj rzeczą pierwszoplanową w analizie będzie ustalenie stopnia bezpośredniości prezentacji, zakresu wiedzy o akcji i postaciach, jakim dysponuje narrator, oraz odpowiedź na pytania: czy, z kim i w jakim stopniu identyfikujemy siebie i swoje uczucia. Miejsce teatralnego unaocznienia zajmuje tu opis.

Ale zarówno w przypadku utworów jednego, jak i drugiego rodzaju dobrze jest trzymać się zasady, że utwory generalnie uznane nie zawierają zbędnych elementów. Porównanie powieści i sztuki może prowadzić do uzupełnienia tej zasady inną: odmienne sposoby prezentacji określają sposób, w jaki szczegóły stają się ważne dla jednorodności struktury dzieła.

Tak przedstawia się rejestr sposobów analitycznego podejścia do utworu, proponowanych przez autora w odniesieniu do dramatu i literatury narratywnej. Te zasady postępowania interpretacyjnego powtarza Hill, z zachowaniem marginesu uwzględniającego pewne specyficzne cechy rodzaju, w przypadku historii, retoryki i filozofii. Adresatem książki są słuchacze odpowiednich kierunków uniwersyteckich. Stąd książka nie będzie objawieniem dla teoretyków literatury; nie zawiera nowej, nieznanej i niezawodnej w ściśle ustalonym porządku postępowania metody analitycznej. Stąd także jej czysto praktyczny charakter. Praca — jak wspomnieliśmy — nie zawiera zorganizowanej i ścisłej metody analizy dzieła literackiego. Jest garścią propozycji, wskazań, rad, przykładów, nie wyczerpujących zresztą wszystkich możliwości (stwierdza to sam autor). Naczelny dla metody Hilla jest postulat wieloaspektowości interpretacji. Traktuje to jako sposób na uniknięcie jednostronności badania. Dlatego po wyczer-

paniu możliwości płynących z metody analizy w tradycyjnych, arystotelesowskich kategoriach porzuca ją, by zająć się strukturą utworu bądź jego potencjalnym wyglądem scenicznym (w przypadku dramatu), bądź stroną brzmieniową tekstu lub jego frazeologią, bądź odczytaniem utworu przez pryzmat jednego fragmentu, jednej wypowiedzi, wreszcie — specyfiką odbioru przez czytelnika. Żadnej z tych metod nie wyczerpuje w sposób zorganizowany, stąd praca nosi znamię powierzchowności, uczonego dyletantyzmu. Nie posiada rangi systemu i chyba nie rości sobie do tego pretensji. W niektórych stwierdzeniach jest podstawowa i dość równa. Uwzględnia jedynie analizę literatury konstruowanej tradycyjnie, literatury konstruktywnej, w przypadku której można zawrzeć logice zdarzeń i języka. Trudno oczekiwać, by okazała się przydatna w analizie literatury najnowszej, wszędzie tam, gdzie stosuje ona język w funkcji destruktywnej, spiętrzenie płaszczyzn narracji, absurd, abstrakcję i groteskę, technikę *collage'u*, fragmentaryczność i notatnikowość zapisu, surrealistyczność strumienia świadomości itp., a więc w analizie utworów Ionesco, Butora, Joyce'a, Kafki, Weissa, Robbe-Grilleta i szeregu innych. Praca Hilla natomiast jest pomocna w stawianiu pierwszych kroków po obszarze literatury. Ma być niejako szkołą wrażliwości, sumienności i wszechstronności w analitycznym obcowaniu z literaturą. I w tej mierze, uwzględniając charakter adresata, na jakiego została obliczona — jest pozycją pożyteczną.

Marek Koterski, Wrocław

SHAKESPEARAKAN. AN ARMENIAN YEARBOOK OF SHAKESPEARE. Edited by Rouben Zarian. 2. Publishing House of the Armenian Academy of Sciences, Yerevan 1967 (in Armenian).

Mamy przed sobą drugą księgę wydawanego w języku ormiańskim ze spisami treści w języku rosyjskim i angielskim.

skim „Szekspirakanu”. Liczący przeszło 500 stron tom świadczy o miejscu, jakie Szekspir zajmuje w życiu kulturalnym i naukowym narodu ormiańskiego. Księga-rocznik składa się z ośmiu działów. Pierwszy z nich, odnoszący się do życia i twórczości poety, zawiera *Refleksje o „Królu Lirze”* Wahrama Papasjana, uwagi o *Lirze* z reżyserskiego notatnika Gregorija Kozincewa z Leningradu i artykuł Władimira Rogowa z Moskwy o filozofii historii w dziełach Szekspira.

Drugi dział omawia recepcję Szekspira. Nina Minc z Moskwy pisze o interpretacji dramaturga w okresie klasycyzmu, Muszegh Narian, Paruir Sevak i Ruben Zarian o Szekspirze w dziejach Armenii i w armeńskim piśmiennictwie, a Zulfa Ohanian zamieszcza pracę o znanym szekspirologu radzieckim, Michale Morozowie.

Trzeci dział omawia problemy tłumaczeń z Szekspira i tłumaczy. Neszan Muradian przedstawia inwencję wersyfikacyjną Massehiana, Warag Arakelian problem doboru wyrazów przy tłumaczeniu *Hamleta*, Warazdat Wardanian — ważne daty z życia tłumacza Hovhannesa Massehiana. Dochodzi do tego artykuł R. Zariana.

Czwarty dział ukazuje Szekspira i teatr. Garnic Stepanian podjął się przedstawić wydarzenie epokowe dla teatru armeńskiego — wejście pełnego *Makbeta* na jego scenę, które dokonało się sto lat temu. Bachtiar Howakimian zamieszcza artykuł *Ira Aldrige i rzeczywistość armeńska*. Hovhannes Mamikonian omawia z okazji siedemdziesiątych urodzin Gurgena Janibekiana jego kreację *Otella*. Sabir Rizajew pisze o szalejącym *Otellu* Laurence'a Oliviera, Anelka Grigorian zaś o *królu Lirze* w interpretacji Sergiusza Zakariadze. Notatki Lewona Chalatian z dwugodzinnej wizyty na *Hamletowskim* uniwersytecie w Wittenberdze zamykają ten dział.

O twórczości Szekspira w sztuce traktują: Nami Mikojan z Moskwy w artykule „*Otello*” Arama Chaczaturiana; Mania Ghazarian omawiając trzy rysun-

ki Surenianca; Jaśmin Badalian — pisząc o Szekspirze i muzyce.

W dziale publikacji figurują „*Hamlet*” w opracowaniu Rubena Mamuliana i *Surenianc jako tłumacz „Wesołych kumoszek z Windsoru”* pióra Biurakna Andreasjana. Krótką notatkę zamieszcza również Władimir Wardanian.

Nora Elbakian przygotowała dane bibliograficzne za rok 1965. Widać z nich, że żywym echem odbiło się w Związku Radzieckim ukazanie się książki R. Zariana *Szekspir Adamiana* w rosyjskim przekładzie.

Całość tomu zamyka *Dodatek* — prawdziwa niespodzianka, bo na 163 stronach mamy tu ormiański przekład całego *Antoniusza i Kleopatry*, dokonany przez Wahana Totowenca i przygotowany do druku przez Lucy Abeghian. Należy życzyć armeńskim entuzjastom człowieka ze Stratfordu dalszej pomyślnej działalności.

Witold Ostrowski, Łódź

Mary Cooper Robb, WILLIAM FAULKNER, University of Pittsburgh Press. Fifth printing, 1966, ss. 70.

Twórczość Williama Faulknera była przedmiotem wielu kontrowersyjnych sądów i ocen w jego ojczystym kraju. Krytyka amerykańska nie szczędziła mu ostrych inwektyw i zarzutów niemalże do roku 1950, tj. do momentu przyznania mu nagrody Nobla i francuskiej Legii Honorowej. Potem nastąpiło uznanie ze strony oficjalnej krytyki USA, a pod koniec lat pięćdziesiątych, jeszcze za życia autora, twórczość jego stała się przedmiotem poważnych badań teoretycznych.

Autorka referowanej tu pracy należy niewątpliwie do pionierów w tej dziedzinie. Pierwsze wydanie ukazało się bowiem w r. 1957. Pełny tytuł pracy brzmi: *William Faulkner. An Estimate of His Contribution to the American Novel*, a więc ocena i wkład Faulknera do dziejów powieści amerykańskiej. Cel